

From Issue Editor^{*}

Özen Nergis S. Dolcerocca

Università di Bologna, Dipartimento di Lingue, Letterature e Culture Moderne
ORCID: 0000-0001-7022-995X, E-Mail: ozen.dolcerocca@unibo.it

Conceptual history is an effective method—and, in some cases, the only key—for understanding periods marked by major social, cultural, and political transformations. To trace a transformation, one must follow the history of the concepts that bore witness to it and recorded its progression. The second half of the nineteenth century was such a period in the Ottoman cultural sphere, characterized by its multilingual and multiethnic components, during which a dramatic transformation took place. This period parallels what Reinhart Koselleck, in *Geschichtliche Grundbegriffe* (Conceptual History), calls the *Sattelzeit*—a threshold period in which classical concepts undergo semantic ruptures and reconfigurations. Witnessing a transition in the development of modern ideas regarding language, communication, and aesthetics.¹ On the one hand, certain traditional concepts were repurposed to adapt to the changing conditions of modernity; on the other hand, some terms fell out of circulation or experienced semantic shifts that reoriented them into new discursive frameworks. While some of these were quickly integrated as new entries into the lexicon, others—especially older, established terms—gradually lost their earlier cultural and political connotations and began to acquire new meanings. By the early twentieth century, the conceptual codes of cultural and political discourse in the Ottoman Empire—whether conservative and traditional or emerging from modern paradigms—had largely become compatible with modern epistemology.

This dossier in this issue of *Nesir: Journal of Literary Studies*, titled “A Conceptual Perspective on Late Ottoman Literature,” took shape following a workshop held at the University of Bologna on February 29–March 1, 2024. The event was organized within the framework of the ERC-funded project “Empires of Reform: Enlightenment, Nationalist Precursors, and Non-Western Literary Modernities.” The dossier aims to explore the interaction between the emerging literary modernity in the nineteenth century and the Ottoman-Turkish literature and criticism through the lens of conceptual history. The underlying premise of this methodological approach is not only that history finds expression in certain key concepts, but also that these concepts—through

^{*} This dossier has received support from the NONWESTLIT project, which is funded by the European Research Council (ERC) under the European Union’s Horizon 2020 research and innovation programme (Grant Agreement No. 950513).

¹ Reinhart Koselleck, “Introduction and Prefaces to the *Geschichtliche Grundbegriffe*,” trans. Michaela Richter, *Contributions to the History of Concepts* 6, no. 1 (June 1, 2011): 9; Reinhart Koselleck, *The Practice of Conceptual History: Timing History, Spacing Concepts* (Stanford: Stanford University Press, 2002).

their internal contradictions and their interaction with prior meanings—can reveal, both synchronically and diachronically, critical aspects of literary modernity and its conceptual networks.²

The nineteenth century marks a period of decisive transformation in Ottoman-Turkish literature, both in terms of form and conceptual structure. A radical shift occurred from traditional forms to Western-oriented and innovative literary expressions and narrative structures. This epistemological drift initiated by modernity led to the reconceptualization of earlier aesthetic and cultural norms. Here, I prefer the term “drift” over “epistemological rupture” or “break,” as the notion of rupture tends to disregard not only the processual and evolutionary dimensions of transformation but also its historical embeddedness, often evoking colonial histories instead. Beginning as early as the eighteenth-century reform movements, and gaining traction with the emergence of early print capitalism and a modest public sphere in the 1860s, the cultural field of the Ottoman Empire—like other premodern cultures—found itself drawn from deeply rooted aesthetic codes and practices into a modern aesthetic paradigm. It would be misguided, however, to understand the premodern or early modern literary and cultural sphere as a static or fixed system. The classical period in the Ottoman Empire was marked by a vibrant productivity, shaped not only by adherence to traditional norms but also by the creative transgression of those very norms, and it contained within itself profound internal contradictions. Unlike the Western tradition, where the transition to a modern poetics unfolded gradually over a prolonged period, the Ottoman context experienced this transformation within a matter of decades.

The core concepts and categories of modern aesthetics—such as originality, artistic genius, and creative imagination—were, of course, not entirely new ideas. Yet, as this new epistemological regime gained traction in the late nineteenth century, it warranted a reconfiguration of the literary field. The aesthetic valorization of original, personal style and its historical entanglement with the emergence of literary property radically altered traditional conceptions of the author and authorship. Ironically, reform and reorganization (*tanzimat*) brought with them not only a sense of progress but also feelings of belatedness, insufficiency, and even failure. In this light, the Tanzimat era may be read not solely as a moment of renewal, but equally as a period of anxiety and perceived inadequacy. What has often been mischaracterized as “Westernization” also entailed, in many instances, the hasty and contradictory adoption of modern forms under the shadow of imperial cultural and political decline. It was, in fact, a part of survival strategy.

² For studies on conceptual history in the Ottoman context, see Einar Wigen, “Ottoman Concepts of Empire,” *Contributions to the History of Concepts* 8, no. 1 (2013): 44–66; and Alp Eren Topal and Einar Wigen, “Ottoman Conceptual History: Challenges and Prospects,” *Contributions to the History of Concepts* 14, no. 1 (2019): 93–114. For recent examples of conceptual approaches in Ottoman and Turkish historiography, see Ahmet Şimşek (ed.), *Kavram Tarihi Çalışmaları* (Istanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları, 2025). For foundational works in the literary and cultural applications of the method, see Raymond Williams, *Keywords* (London: Fontana Paperbacks, 1988); and Quentin Skinner, *Visions of Politics*, Volume 1: Regarding Method (Cambridge: Cambridge University Press, 2002).

The aim of this dossier is to explore how certain key concepts—traced both synchronically and diachronically—can help us follow the process of epistemological displacement that marked the nineteenth century. The articles included in this dossier examine central literary and cultural concepts that defined the final decades of the Ottoman Empire, offering a conceptual lens through which to analyze the transitions leading to literary modernity. Each study is structured around a key concept with culturally specific resonances and provides an in-depth analysis of its impact on the literary field within a historical framework. The topics addressed include the transformation of critical practices such as *muâheze* (censure) and *tenkîd* (critique); the concept of originality (*şahsiyet*) as a hallmark of modernity in both national and aesthetic terms; and the diachronic tracking of conceptual shifts in the writings of one of the period’s major authors. Together, these three articles shed light on various dimensions of the conceptual restructuring of aesthetic, literary, and cultural terminology, offering an entry point into understanding the late Ottoman literary landscape through the lens of conceptual history.

The first article in the dossier, titled “Fuad Köprülü’s Evolution: From Cosmopolitan Thought to National Historiography (1909–1913)” by Fatih Altuğ, examines the intellectual evolution of Fuad Köprülü—an influential figure in the conceptual formation of late Ottoman literary modernity. Altuğ traces the conceptual transformations of *evolution*, a central idea in Köprülü’s writings between 1909 and 1913, and investigates how this term underwent epistemological shifts in response to the political changes of the period. Initially influenced by European thinkers such as Darwin, Spencer, and Taine, Köprülü conceptualized evolution as both a product and a driver of social transformation, and as a pluralistic principle of aesthetic and intellectual development. However, the changing political climate after the Balkan Wars, and the emergence of a new nationalist intellectual milieu formed around Ziya Gökalp, prompted a significant redefinition of this concept. In this new framework, evolution became entangled with ideas of individual creativity, cultural vitality, and national will. This new understanding, influenced by Bergson’s creative evolution, mutationist theories, and Gökalp’s sociology of culture, found methodological expression in Köprülü’s 1913 essay “Method in the History of Turkish Literature,” where he laid the foundations for a nationalized literary historiography. In line with the broader framework of this dossier, Altuğ’s article illustrates how a European-derived conceptual framework was transformed into a foundational epistemology for Ottoman-Turkish literary studies. It exemplifies why tracing the historical trajectory of concepts is essential for understanding the construction of literary modernity.

Hazal Bozyer’s article, “Not Ambition, but Culture: The Transformation of the Concept of Personality from the Late Ottoman to the Early Republican Era,” examines the historical and conceptual transformation of the notion of *şahsiyet* (personality/individuality) across the period spanning from the late Ottoman era to the early years of the Turkish Republic. Employing the method of conceptual history, the study explores how this transformation intersected with the rise of literary modernity. Covering the period from the 1860s to the 1930s, the article traces how concepts such as identity, autonomy, individuality, and nationhood were shaped and transmitted into the public sphere—particularly through literary production and periodicals. In an era when

the distinction between journalist and author had not yet fully crystallized, *şahsiyet* emerged as a key concept that articulated both individual creativity and collective identity formation. Bozyer's article provides a multilayered conceptual mapping of *şahsiyet* and *şahsiyetçilik*, analyzing them not only as expressions of individual character but also in their aesthetic, social, and political dimensions. By focusing on how the term was redefined both discursively and ideologically during the Tanzimat, the Second Constitutional Era, and the early Republican period, the article shows how *şahsiyet* gradually shifted—particularly after 1900—towards a notion of national character under the influence of nationalist thought. This conceptual shift intertwined with evolving literary values such as originality, authority, and representation. In doing so, the study makes a significant contribution to the dossier's overarching aim of tracing the historical trajectories of concepts both synchronically and diachronically.

The final article of the dossier, titled "In the Liminal Space of Muâheze, Tenkîd and Criticism: The Foundational Texts of Literary Criticism in Turkish Literature," by Atiye Gülfer Gündoğdu, offers a conceptual history-oriented reading of two foundational texts of modern Ottoman literary criticism: Namık Kemal's *Tahrîb-i Harâbât* and *Ta'kîb*. Although these texts are widely recognized as seminal contributions to the emergence of literary criticism in modern Turkish literature—forming a lineage from Mizancı Murat to Ahmet Hamdi Tanpınar—Gündoğdu argues that the conceptual content of criticism itself has not been sufficiently interrogated in these works. Her article addresses this gap by examining the semantic and discursive fluidities among the terms *muâheze* (reproach), *tenkîd* (critique), and *eleştiri* (criticism) within their historical and rhetorical contexts. Gündoğdu shows that the critiques Namık Kemal directed toward *Harâbât* exhibit a hybrid form of criticism: one that oscillates between *muâheze*, targeting the author personally, and *tenkîd*, which seeks to distinguish authentic poetry from the inauthentic. In these texts, criticism emerges not only as an aesthetic judgment but also as a moral and political one. The term *muhâkeme* (judgment) employed by Kemal—implying both reasoning and adjudication—brings to light early modern dimensions of critical thought in the Ottoman context. In this way, the article aligns with the dossier's overall aim of tracing the historical transformations of key cultural and aesthetic concepts in the construction of literary modernity. It explores how the notion of criticism was named, framed, and rearticulated in Ottoman-Turkish discourse through both linguistic and epistemological shifts.

In the "Research Articles (Outside the Dossier)" section of this issue, the article titled "Folk Literature Verses in Turkish Books Written for Foreigners during the Ottoman Period" by Osman Ataş and Sevim Önder examines examples of folk verse included in textbooks designed to teach Turkish to foreigners between 1600 and 1923. Focusing on works by European authors who, in response to the lack of Turkish-language resources and the general neglect of oral tradition materials, turned to anthologizing such content, the study investigates the functions, frequencies, and variants of folk genres such as *türkü* and *mani* in language instruction. Drawing on a corpus of 140 works, the article aims both to reveal the instruments of cultural transmission and to lay the groundwork for future research in the field.

Zeynep Oktay's article, "The Mesnevi Form and the Emergence of Turkish Literature in Anatolia: Vernacularization, Performance, and Collective Emotion," investigates the role of the *mesnevi* verse form in the emergence of Turkish as a literary language in Anatolia and the Balkans. Focusing on oral transmission, ritual, and collective affect, Oktay argues that the *mesnevi* functioned both as an Islamic narrative form and as a vehicle for localized cultural production. By exploring the relationship between Persian literary tradition and the performative dimensions of folk storytelling, the study highlights the multilayered structure of the *mesnevi* as both a textual and social form.

The final article in this section, "The Dark Language of "Young Pen": Evil in Ömer Seyfettin's Short Stories," by Veysel Öztürk, explores representations of evil in Seyfettin's fiction. In the context of his atrocity stories written during the Balkan Wars, evil appears as a rhetorical tool of nationalist discourse. However, in certain narratives, the blurring of the voices of narrator and perpetrator renders evil visible beyond ideological frames—as a deeply human and psychological experience. Öztürk argues that evil, in these stories, is not merely a theme, but also a structural and expressive element of narrative itself.

In the "Research Note" section, Ahmed Nuri focuses on the correspondence between Halide Edib (Adıvar) and Hjalmar Lindquist, who translated her novel *Ateşten Gömlek* (*The Shirt of Flame*) into Swedish under the title *Eldskjortan* in 1928.

This issue of *Nesir* also features two book reviews. Kaan Kurt evaluates Kadir Dede's study *Edebiyatın Ulusu, Ulusun Edebiyatı: Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Ulus İnşası ve Roman* (The Nation of Literature, the Literature of the Nation: Nation-Building and the Novel in the Early Republican Period, 2021), while Büşra Şengül reviews *Trauma and Narrative* (Trauma ve Anlatı, 2024), edited by Deniz Gündoğan İbrişim.

In the "Documents" section, Gizem Görgülüer and Songül Yağcıoğlu present and analyze two newly identified poems attributed to the poet Gevherî, offering both transcriptions and interpretative commentary.

Finally, I would like to extend my sincere thanks to the advisory board members, section editors, contributors, and reviewers who have supported the preparation of this issue. I am grateful as well to the contributors to the dossier who, due to time constraints, were unable to complete the publication process. I am also pleased to announce that the ninth issue of *Nesir*, to be published in October 2025, will be devoted to the theme "Mimesis in Philosophy and Literature: Representation, Truth, and Meaning." *Nesir* welcomes original and high-quality submissions on this topic until August 1, 2025.

Bibliography

- Koselleck, Reinhart. "Introduction and Prefaces to the *Geschichtliche Grundbegriffe*." Translated by Michaela Richter. *Contributions to the History of Concepts* 6, no. 1 (June 1, 2011): 1–37.
- Koselleck, Reinhart. *The Practice of Conceptual History: Timing History, Spacing Concepts*. Stanford: Stanford University Press, 2002.
- Wigen, Einar. "Ottoman Concepts of Empire." *Contributions to the History of Concepts* 8, no. 1 (2013): 44–66.
- Topal, Alp Eren, and Einar Wigen. "Ottoman Conceptual History: Challenges and Prospects." *Contributions to the History of Concepts* 14, no. 1 (2019): 93–114.
- şimşek, Ahmet, ed. *Kavram Tarihi alışmaları*. Istanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları, 2025.
- Williams, Raymond. *Keywords*. London: Fontana Paperbacks, 1988.
- Skinner, Quentin. *Visions of Politics*, Volume 1: Regarding Method. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.

Sayı Editöründen*

Özen Nergis S. Dolcerocca

Doçent Doktor, Bologna Üniversitesi, Modern Diller, Edebiyatlar ve Kùltürler Bölümü
ORCID: 0000-0001-7022-995X, E-Mail: ozen.dolcerocca@unibo.it

Kavram tarihi, büyük toplumsal, kültürel ve siyasi dönüşümlerin yaşandığı dönemleri anlamak için etkili bir yöntem, hatta kimi durumlarda yegâne anahtardır. Bir dönüşümün izini sürebilmek için ona tanıklık eden ve onu kayıt altına alan kavramların tarihini takip etmek gerekir. On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısı, çok dilli ve çok etnisiteli bileşenleriyle Osmanlı kültürel alanında dramatik bir dönüşümün yaşandığı dönemdir. Bu dönem, Reinhart Koselleck'in *Kavramlar Tarihi* adlı çalışmasında *Sattelzeit* olarak tanımladığı eşik zamanla—yani klasik kavramların anlam dünyalarının sarsılıp yeniden yapılandığı süreçle—benzer şekilde, dil, iletişim ve estetikle ilgili modern fikirlerin gelişiminde bir geçişe tanıklık etmiştir.¹ Bir yandan bazı eski kavramlar, modern dünyanın değişen koşullarına uyum sağlayacak şekilde yeniden işlev kazanmış; diğer yandan bazı terimler tedavülden kalkmış, anlam kaymasına uğrayarak yeni bağlamlara yerleşmiştir. Bunlardan bazıları hızla dile giren yeni terimler olarak kabul görürken diğer geleneksel kelimeler daha önceki kültürel ve siyasi anlamlarını yavaş yavaş kaybederek yeni anlamlar edinmeye başlamıştır. Yirminci yüzyılın başına gelindiğinde, Osmanlı'da kültürel ve siyasi söylemlerin kavramsal kodları—ister muhafazakâr ve geleneksel ister modern kavramlar olsun—büyük ölçüde modern epistemolojiyle uyumlu hâle gelmişti.

Nesir: Edebiyat Araştırmaları Dergisi'nin “Geç Osmanlı Edebiyatına Kavramsal Bir Bakış” başlıklı bu dosya sayısı, ERC destekli “Modernleşen İmparatorluklar: Aydınlanma, Milliyetçi Öncüler ve Batılı Olmayan Edebi Moderniteler” projesi çerçevesinde, 29 Şubat-1 Mart 2024 tarihlerinde Bologna Üniversitesinde düzenlenen çalıştayın ardından şekillenmiştir. Sayı, on dokuzuncu yüzyılda gelişen edebî modernite ile Osmanlı-Türk edebiyatı ve eleştirisi arasındaki etkileşimi kavramsal bir yaklaşım temelinde incelemeyi amaçlamaktadır. Burada bahsedilen kavramsal tarih yönteminin altında yatan öncül, sadece tarihin belirli kavramlarda ifadesini bulması değil; aynı zamanda bu kavramların kendi içsel çelişkilerini, geçmiş anlamlarıyla

* Bu dosya, Avrupa Birliği'nin Horizon 2020 araştırma ve yenilik programı kapsamında Avrupa Araştırma Konseyi (ERC) tarafından finanse edilen NONWESTLIT projesinden destek almıştır (GA No. 950513).

¹ Reinhart Koselleck, “Introduction and Prefaces to the *Geschichtliche Grundbegriffe*,” trans. Michaela Richter, *Contributions to the History of Concepts* 6, no. 1 (June 1, 2011): 9; Reinhart Koselleck, *The Practice of Conceptual History: Timing History, Spacing Concepts* (Stanford: Stanford University Press, 2002).

etkileşimlerini hem eşzamanlı hem de tarihsel süreç içinde inceleyerek edebî modernite ve onun kavramsal ağlarını kısmen ortaya koymaktır.²

On dokuzuncu yüzyıl, Osmanlı-Türk edebiyatı için hem biçimsel hem de kavramsal düzeyde belirleyici bir dönüşüm dönemidir. Geleneksel formlardan Batı odaklı ve yenilikçi edebî ifadeler ve anlatı yapılarına doğru radikal bir kayma yaşanır. Modernitenin başlattığı bu epistemolojik savrulma daha önceki estetik ve kültürel normların yeniden kavramsallaştırılmasına yol açar. Burada “epistemolojik kırılma” ya da “kopma” değil “kayma” ve “savrulma” (*drift*) terimlerini tercih ediyorum; zira kırılma kavramı, yalnızca süreçselliği ve evrimselliği değil, aynı zamanda bu dönüşümün tarihselliğini de göz ardı eden ve daha çok sömürge tarihlerine işaret eden bir anlam taşır. On sekizinci yüzyıl reformları gibi erken bir dönemde başlayan ve 1860’larda erken matbaa kapitalizminin ve kamusal alanın ortaya çıkışıyla hızlanan bu süreçte, Osmanlı İmparatorluğu’ndaki kültürel alan, diğer modern öncesi kültürler gibi kendini temel ve kısmen kökleşmiş estetik kodlar ve pratiklerden modern bir estetiğe doğru sürüklenirken buldu. Modernite öncesi ve erken modern edebî ve kültürel alanı durağan ve sabit bir sistem olarak düşünmek yanlış olur. Hem geleneksel kaideleriyle sınırlı olan hem de bu kalıpları zorlayan sayısız eser ortaya koyan üretken bir canlılığın damgasını vurduğu, kendi içsel çelişkileri olan bir alandır klasik dönem. Ancak, Batı geleneğinde modern bir poetikaya doğru geçiş uzun ve yavaş bir dönüşüm hâlinde ilerlerken Osmanlı İmparatorluğu’nda bu dönüşüm birkaç on yıl içinde gerçekleşti.

Modern estetiğin özgünlük, orijinallik, sanatsal deha ve yaratıcı hayal gücü gibi temel kavram ve kategorileri elbette kendi başlarına yeni fikirler değildi. Yine de bu yeni epistemolojik sistem on dokuzuncu yüzyılın sonlarında hakimiyet kazandıkça edebî alanın yeniden düzenlenmesini gerektirdi. Özgün kişisel üslup estetiğinin öncelenmesi ve bunun edebî mülkiyetin ortaya çıkışıyla tarihsel olarak iç içe geçmesi, yazar ve yazarlığın geleneksel rollerini dönüştürdü. İronik bir şekilde, yenilenme ve yeniden düzenlenme (tanzimat), yalnızca ilerleme değil, aynı zamanda bir “yetişememe”, “eksik kalma” ve “yenilgi” hissini de beraberinde getirdi. Tanzimat, bu bağlamda, yalnızca bir yenilenme değil, aynı zamanda bir yetersizlik ve kaygı dönemi olarak da okunabilir. “Batılılaşma” olarak (yanlış) etiketlenen bu süreç, çoğu zaman, bir imparatorluğun kültürel ve siyasi gerileme duygusu eşliğinde modern biçimlerin bazen tuhaf bir aceleyle ve çelişkili biçimlerde benimsenmesini de içerir. Bu bir çeşit hayatta kalma stratejisinin parçasıdır.

Bu sayıda amaçladığım, bazen eş zamanlı (senkronik) bazen art zamanlı (diyakronik) olarak izlerini sürdüğümüz kavramların, on dokuzuncu yüzyılda yaşanan epistemolojik kayma sürecini takip etmede bize yol göstermelerini sağlamak. Dosyada yer alan makaleler, Osmanlı

² Osmanlı dönemi kavramsal tarih çalışmaları için bkz. Einar Wigen, “Ottoman Concepts of Empire,” *Contributions to the History of Concepts* 8, no. 1 (2013): 44–66; Alp Eren Topal ve Einar Wigen, “Ottoman Conceptual History: Challenges and Prospects,” *Contributions to the History of Concepts* 14, no. 1 (2019): 93–114. Osmanlı ve Türkiye tarih yazımında kavramsal yaklaşımların son dönem örnekleri için bkz. Ahmet Şimşek (ed.), *Kavram Tarihi Çalışmaları* (İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları, 2025). Yöntemin edebî ve kültürel alandaki öncüleri için bkz. Raymond Williams, *Keywords* (London: Fontana Paperbacks, 1988); Quentin Skinner, *Visions of Politics, Volume 1: Regarding Method* (Cambridge: Cambridge University Press, 2002).

İmparatorluğu'nun son dönemine damgasını vuran kilit edebî ve kültürel kavramları inceleyerek edebî moderniteye geçiş sürecindeki dönüşümleri kavramsal bir mercekten takip etmeyi hedeflemektedir. Her bir çalışma, kültüre özgü çağrışımları olan bir anahtar kavram etrafında şekillenmekte; tarihsel bir değerlendirme eşliğinde bu kavramın edebî alandaki etkisini derinlemesine analiz etmektedir. Ele alınan konular arasında, kritik (muâheze) ve eleştiri (tenkîd) pratiklerindeki dönüşüm; hem milli hem estetik anlamda modernitenin alamet-i farikası olan orijinallik (şahsiyet) kavramı ve dönemin önde gelen yazarlarından birinin eserlerinde gözlemlenen kavramsal değişimin art zamanlı takibi yer almaktadır. Bu üç makale, geç Osmanlı edebiyat ortamını kavramsal tarih yöntemiyle anlamaya yönelik girişimde, estetik, edebî ve kültürel terim ve kavramların yeniden yapılandırılmasının farklı boyutlarına ışık tutmaktadır.

Dosyanın ilk makalesi, Fatih Altuğ'un kaleme aldığı "Fuad Köprülü's Evolution: From Cosmopolitan Thought to National Historiography (1909-1913) başlıklı çalışmadır. Altuğ bu makalede geç Osmanlı entelektüel sahasında edebî modernitenin kavramsal inşasında belirleyici olmuş bir figürün, Fuad Köprülü'nün düşünce evrimini mercek altına alıyor. Altuğ, Köprülü'nün 1909-1913 arasındaki yazılarında merkezi bir yer işgal eden *evrim* kavramının, dönemin siyasi dönüşümleriyle birlikte geçirdiği epistemolojik kırılmaları takip ediyor. Başlangıçta Darwin, Spencer ve Taine gibi Avrupalı düşünürlerin etkisiyle, edebiyatı toplumsal dönüşümün hem ürünü hem de itici gücü olarak konumlandıran Köprülü, evrimi estetik ve düşünsel olgunlaşmanın çoğulcu bir ilkesi olarak kavramsallaştırır. Ancak Balkan Savaşları sonrası değişen siyasal iklim ve Ziya Gökalp'in çevresinde şekillenen yeni milliyetçi düşünce ortamı, Köprülü'nün evrim anlayışında belirgin bir dönüşüm yaratır. Bu yeni çerçevede, evrim artık bireysel yaratıcılık, kültürel canlılık ve ulusal irade temelli bir yeniden doğuş fikriyle iç içe geçer. Bergson'un yaratıcı evrimi, mutasyonculuk ve Gökalp'in kültür sosyolojisinden beslenen bu yeni anlayış, 1913 tarihli "Türk Edebiyatı Tarihinde Usûl" makalesinde disiplinler bir yöntemle dönüşerek, edebiyat tarihini ulusal bir bilim olarak kurgular. Makale, dosyanın genel çerçevesine uygun olarak, Avrupa kaynaklı kavramsal bir çerçevenin nasıl Osmanlı-Türk edebiyatının kurucu bir epistemolojisine dönüştüğünü, düşünsel süreklilikler ve kırılmalar üzerinden inceliyor; kavramların izini sürmenin, edebî modernitenin inşasını anlamada neden merkezi bir yöntem olduğunu örnekliyor.

Hazal Bozyer'in "İhtiras Değil Hars: Geç Osmanlı'dan Erken Cumhuriyet'e Şahsiyet Kavramının Dönüşümü" başlıklı makalesi, şahsiyet kavramının geç Osmanlı'dan erken Cumhuriyet'e uzanan dönemdeki tarihsel ve kavramsal dönüşümünü incelerken bu dönüşümün edebî moderniteyle ilişkisini kavramsal tarih yöntemiyle tartışmaya açıyor. 1860'lardan 1930'lara uzanan zaman aralığında kimlik, özerklik, bireylik ve millet kavramlarının nasıl şekillendiğini, özellikle edebî üretim ve süreli yayınlar aracılığıyla kamusal alana nasıl taşındığını ortaya koyuyor. Gazeteci ve yazar ayrımının belirginleşmediği bu dönemde şahsiyet hem bireysel yaratıcılığı hem de kolektif kimlik inşasını anlamlandıran bir anahtar kavram haline gelir. Makale, şahsiyet ve şahsiyetçilik kavramlarını sadece bireysel nitelikler etrafında değil, aynı zamanda sosyal, estetik ve siyasi düzeylerde ele alarak çok katmanlı bir kavramsal haritalama yapar. Bozyer, Tanzimat, II. Meşrutiyet ve erken Cumhuriyet dönemlerindeki dönüşümlerle birlikte kavramın hem söylemsel hem de ideolojik düzeyde nasıl yeniden tanımlandığını gösterir. Özellikle

1900’lerden sonra milliyetçi düşüncenin etkisiyle şahsiyet kavramının bireysellikten ulusal karaktere evrilişini ve bu değişimin edebî alanda özgünlük, otorite ve temsil gibi değerlerle iç içe geçişini ortaya koyar. Bu yönüyle çalışma, dosyanın temel hedeflerinden biri olan kavramların tarihsel dönüşümünü hem senkronik hem de diyakronik olarak izleme amacına önemli bir katkı sunuyor.

Dosyanın son makalesi olan Atiye Gülfer Gündoğdu’nun “Muâheze, Tenkîd ve Eleştirinin Geçişkenliğinde: Türk Edebiyatında Edebî Eleştirinin Başlangıç Metinleri” başlıklı çalışması, geç Osmanlı döneminde edebî eleştirinin ilk örnekleri sayılan Nâmık Kemâl’in *Tahrîb-i Harâbât* ve *Ta’kîb* adlı metinlerini kavramsal tarih perspektifiyle ele alıyor. Bu eserlerin, Mizancı Murat’tan Ahmet Hamdi Tanpınar’a uzanan bir çizgide modern Türk edebiyatının eleştiri geleneğinde kurucu bir rol üstlendiği genel kabul görse de Gündoğdu bu metinlerin eleştiri kavramının anlam dünyası içinde yeterince incelenmemiş olmasına dikkat çekiyor. Makale, bu boşluğu gidermeyi hedefleyerek, *muâheze*, *tenkîd* ve *eleştiri* kavramları arasındaki geçişkenlikleri dönemin söylemsel bağlamı içinde tartışmaya açıyor. Gündoğdu, Nâmık Kemâl’in *Harâbât*’a yönelttiği eleştirilerin, bir yandan yazarın şahsını hedef alan *muâheze* ile örtüşen, diğer yandan da sahte ile hakiki şiiri ayırmaya çalışan *tenkîd* yaklaşımını sürdüren bir tür melez eleştiri biçimi sergilediğini ortaya koyuyor. Eleştirinin, yalnızca estetik değil, aynı zamanda ahlaki ve siyasi bir yargı biçimi olarak da kurulduğu bu metinlerde, Kemâl’in kullandığı *muhâkeme* kavramı, akıl yürütme ve hüküm verme anlamlarıyla eleştiri kavrayışının erken modern yönlerini açığa çıkarıyor. Bu yönüyle makale, dosyanın temel amacına paralel şekilde, edebî modernitenin inşasında belirleyici olmuş kültürel ve estetik kavramların tarihsel dönüşümüne odaklanıyor; edebî eleştiri kavramının Osmanlı-Türk bağlamında nasıl adlandırıldığını ve anlamlandırıldığını, dilsel ve epistemolojik kaymalar üzerinden izliyor.

“Dosya Dışı Araştırma Makalesi” bölümünde, Osman Ataş ve Sevim Önder tarafından kaleme alınan “Osmanlı Dönemi Yabancılar Türkçe Öğretimi Kitaplarında Manzum Halk Edebiyatı Ürünleri” başlıklı makale, 1600-1923 yılları arasında yabancılar Türkçe öğretimi amacıyla hazırlanan kitaplarda yer alan manzum halk edebiyatı ürünlerini inceliyor. Avrupa’da Türkçe kaynak eksikliği ve sözlü geleneğe ait içeriklerin değer görmemesi nedeniyle derlemelere yönelen yabancı yazarların eserlerinden yola çıkan çalışma, türkû ve mânî gibi ürünlerin dil öğretimindeki işlevlerini, kullanım sıklıklarını ve varyantlarını araştırıyor. 140 eserlik bir külliyat üzerinden yürütülen inceleme, hem kültürel aktarımın araçlarını görünür kılmayı hem de yeni araştırmalara zemin hazırlamayı amaçlamakta.

Zeynep Oktay’ın “Anadolu’da Türkçe Edebiyatın Doğuşu ve Mesnevi Nazım Biçimi: Yerelleşme, İcra, Kolektif Duygulanım” başlıklı makalesi, Anadolu ve Balkanlarda Türkçenin edebî bir dil olarak ortaya çıkışında mesnevi nazım biçiminin rolünü inceliyor. Sözlü aktarım, ritüel ve kolektif duygulanım gibi öğelere odaklanan Oktay, mesnevinin hem İslami bir anlatı aracı hem de yerel kültürel üretimin taşıyıcısı olarak işlev gördüğünü savunuyor. Farsça edebî geleneğiyle kurulan ilişkiyi, halk anlatıcılığıyla birleşen performatif boyutlarıyla birleştiren yazar, mesnevinin çok katmanlı yapısını görünür kıyor.

Bölümdeki son makale Veysel Öztürk tarafından kaleme alınan “Genç Kalem’in Karanlık Dili: Ömer Seyfettin’in Hikâyelerinde Kötülük.” Bu makale, Ömer Seyfettin’in hikâyelerinde kötülük temasının nasıl temsil edildiğini inceliyor. Seyfettin’in özellikle Balkan Savaşları bağlamında yazdığı mezalim hikâyelerinde kötülük, milliyetçi anlatının bir aracı olarak ortaya çıkarken, bazı metinlerde anlatıcı ile failin seslerinin iç içe geçmesi, kötülüğü ideolojik sınırların ötesinde, insani ve psikolojik bir deneyim olarak da görünür kılıyor. Öztürk makalesinde, kötülüğün sadece bir tema değil, aynı zamanda anlatının yapısal ve anlatımsal bir ögesi haline geldiğini gösteriyor.

Araştırma Notu kategorisinde Ahmed Nuri, Halide Edib (Adıvar)’ın *Ateşten Gömlek* romanını 1928’de İsveççeye *Eldskjortan* adıyla çeviren Hjalmar Lindquist ile olan mektuplaşmalarına odaklanıyor.

Nesir, bu sayıda iki farklı kitap değerlendirmesine de yer veriyor. Kaan Kurt, Kadir Dede’nin *Edebiyatın Ulusu Ulusun Edebiyatı: Erken Cumhuriyet Dönemi’nde Ulus İnşası ve Roman* (2021) başlıklı çalışmasını değerlendirirken, Büşra Şengül ise Deniz Gündoğan İbrişim’in editörlüğünü yaptığı *Travma ve Anlatı* (2024) kitabını inceliyor.

Bu sayının Belgeler kısmındaysa Gizem Görgülüer ve Songül Yağcıoğlu, Gevherî’ye ait olduğu yeni tespit edilen iki şiiri hem transkribe ediyor hem de çözümüyor.

Son olarak bu sayının hazırlanmasına katkıda bulunan danışma kurulu üyelerine, alan editörlerine, yazarlara ve hakemlere teşekkürlerimi sunarım. Zaman kısıtlamaları nedeniyle yayın sürecini tamamlayamayan dosya yazarlarına da teşekkür ederim. Bu vesileyle *Nesir*’in Ekim 2025 tarihinde yayımlanacak olan dokuzuncu sayısının “Felsefe ve Edebiyatta Mimesis: Temsil, Hakikat ve Anlam” dosya konusuna ayrılacağını paylaşmak isterim. Bu konuyla ilgili nitelikli ve özgün çalışmalarınız *Nesir* tarafından 1 Ağustos 2025 tarihine kadar kabul edilecektir.

Kaynakça

- Koselleck, Reinhart. “Introduction and Prefaces to the *Geschichtliche Grundbegriffe*.” Translated by Michaela Richter. *Contributions to the History of Concepts* 6, no. 1 (June 1, 2011): 1–37.
- Koselleck, Reinhart. *The Practice of Conceptual History: Timing History, Spacing Concepts*. Stanford: Stanford University Press, 2002.
- Wigen, Einar. “Ottoman Concepts of Empire.” *Contributions to the History of Concepts* 8, no. 1 (2013): 44–66.
- Topal, Alp Eren, and Einar Wigen. “Ottoman Conceptual History: Challenges and Prospects.” *Contributions to the History of Concepts* 14, no. 1 (2019): 93–114.
- Şimşek, Ahmet, ed. *Kavram Tarihi Çalışmaları*. İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları, 2025.
- Williams, Raymond. *Keywords*. London: Fontana Paperbacks, 1988.
- Skinner, Quentin. *Visions of Politics*, Volume 1: Regarding Method. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.